

УДК 37.377.5

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ

Т.Г.Павлиш

викладач,

*Криворізький коледж економіки та управління Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»*

Викладач коледжу у своїй діяльності виконує різні функції, зокрема навчально-виховну, науково-методичну, організаційно-управлінську, соціально-педагогічну, культурно-просвітницьку. Він повинен одночасно бути викладачем, вихователем, вченим, менеджером, експертом і консультантом.

У статті наведено умови розвитку готовності викладача коледжу до професійної мобільності. Розглянуто наукові підходи щодо тлумачення поняття «мобільність», «професійна мобільність».

Ключові слова: *мобільність, професійна мобільність, готовність до професійної мобільності, професійна компетентність, професійна мобільність викладача коледжу.*

Сучасне динамічне суспільство потребує фахівця, здатного швидко адаптуватися до складних умов соціальної і професійної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованого на успіх та постійне самовдосконалення.

У Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні обґрунтовано положення щодо педагогічної і професійної майстерності, професійної культури, а також професійних, особистісних та індивідуально-психологічних якостей педагогів професійного навчання. Усе це передбачає комплексну – особистісну, професійну та психологічну готовність до оволодіння сучасними інноваційними методиками й технологіями сучасного виробництва і професійної підготовки майбутніх фахівців, здатність творчо їх застосовувати та впроваджувати у навчальний процес.

Нині перед навчальними закладами стоїть нагальна потреба в підготовці професійно мобільних фахівців, спроможних до професійного саморозвитку, опанування й впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоздатних на ринку праці. Таких фахівців може підготувати тільки професійно мобільний викладач.

Викладач коледжу у своїй діяльності виконує різні функції, зокрема навчально-виховну, науково-методичну, організаційно-управлінську, соціально-педагогічну, культурно-просвітницьку. Він повинен одночасно бути викладачем (передавати знання, стимулювати активність студентів, формувати навички та вміння), вихователем (здійснювати всебічний розвиток особистості студента, формувати професійні та психологічні якості), вченим (здійснювати наукові пошуки в галузі дисципліни, яку викладає), менеджером (організовувати аудиторні заняття, стимулювати й контролювати самостійну роботу студентів), експертом і консультантом (допомагати студенту орієнтуватися у світі наукової інформації).

З огляду на це, викладач повинен вміти швидко переключатися з одного виду діяльності на інший. Зауважимо, що навіть у межах одного виду діяльності він повинен швидко перелаштовуватися й адаптуватися.

Таким чином, нині важливого значення набуває розвиток професійної мобільності викладача.

Метою статті є висвітлення проблеми розвитку готовності викладача коледжу до професійної мобільності.

Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень засвідчує, що проблема професійної мобільності розглядається науковцями в різних сферах діяльності: соціальній, економічній, психологічній, педагогічній, управлінській та ін.

Перші положення про професійну мобільність як невід’ємну складову суспільного життя викладені у працях Б.Барбера, Ю.Веніга, Е.Гіденса, П.Сорокіна. Історичному аспекту виникнення проблеми професійної мобільності в науці й освіті присвячено роботи таких науковців, як І.Вишнеградський, Б.Гершунський, Б.Мітіна, І.Янжул та ін. Проблеми соціальної, виховної, академічної та інших видів мобільності розкриваються у дослідженнях Н.Броньова, Т.Дегтярьової, С.Кугеля, М.Таланчука, Л.Хахуліної. У роботах зарубіжних учених (Х.Гуна,

Ш.Фитцпатрика та ін.) розкрито взаємозв'язок освіти, кар'єри й соціальної мобільності молодого спеціаліста. Значний внесок у розробку теоретичних основ формування професійної компетентності як фундаменту розвитку мобільності майбутніх фахівців в умовах неперервності вищої освіти зробили вітчизняні та зарубіжні вчені (А.Вербицький, С.Гончаренко, Р.Дейв, Е.Зеєр, І. Зимня, Н.Ничкало та ін.).

Ми вважали за необхідне розглянути тлумачення понять «мобільність», «професійна мобільність», «професійна мобільність викладача коледжу» в різних наукових джерелах.

Поняття «мобільність», «мобільний» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» В.Бусела визначено таким чином: здатний до швидкого пересування; рухливий; здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності [2, 682].

У «Сучасному словнику іншомовних слів» мобільність – рухливість, здатність швидко виконувати певні завдання [2].

Проаналізувавши Інтернет-джерела, ми дійшли висновку, що мобільність – це рухливість, здатність індивіда швидко виконувати поставлені завдання, оперативно, невідкладно, ефективно.

Науковці трактують поняття «професійна мобільність» по-різному.

Л.Рибнікова вважає, що професійна мобільність – результат самовдосконалення особистості, що базується на стабільних цінностях та потребі у самоорганізації, самовизначенні й саморозвиткові, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі завдяки грамотності, освіченості та професійній компетентності [1].

Досліджуючи сутність і структуру поняття «професійна мобільність», Є.Іванченко визначає, що «це інтегрована якість особистості, що виявляється в: здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності у сфері економіки та фінансів із залученням правової сфери; вмінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у згаданих сферах та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого згідно з аналізом економічної і соціальної ситуації в державі; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування; готовності до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання завдань у галузі економіки та фінансів, спираючись на передові світові тенденції; орієнтації в кон'юнктурі ринку праці» [7, 31].

На думку Ю.Дворецької, професійна мобільність – здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опановувати нову технологію, виконувати нові виробничі завдання, здобувати відсутні знання й уміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності [4, 22].

Досліджуючи проблеми формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників, Л.Сушенцева визначає професійну мобільність як «якість особистості, яка є необхідною для її успішності в сучасному суспільстві, проявляється в діяльності і забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії через сформованість ключових компетенцій та ключових кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, але й своє професійне поле та життєве середовище» [11, 7].

Вивчаючи феномен професійної мобільності, І.Шпекторенко дійшов висновку, що під цим поняттям слід розуміти «рухливість, здатність до швидкої зміни стану, статусу, соціальної категорії, готовність та здатність особи до набуття нових (переважно професійних) знань, навичок, умінь, уміння швидко орієнтуватися в ситуації, саморегулюватися, самоорганізовуватися, знаходити потрібні форми діяльності» [6, 469].

Таким чином, з огляду на предмет дослідження, ми намагалися дати визначення поняттю «професійна мобільність педагога». На нашу думку, професійна мобільність педагога виявляється в таких якостях особистості, як здатність гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності; вміння самостійно працювати над власним розвитком; підвищувати освітній і культурний рівень; вміння самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок; критично мислити; активно й творчо діяти.

Отже, професійну мобільність педагога слід розглядати у тісному зв'язку з поняттям «професійна компетентність», оскільки базою для виникнення професійної мобільності є освіта, досвід і результати професійної діяльності, особистісний потенціал і мотивації.

Як вважає Б.Гершунський, категорія «професійна компетентність» визначається рівнем власної професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями, мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [3, 69].

Викладач коледжу не повинен обмежуватися предметом і методикою викладання. Він має бути в курсі передових технологій, орієнтуватися в політиці, економіці, мати знання в різних сферах сучасного життя тощо. Педагог повинен самовдосконалюватися, тому його робота пов'язана з постійним оновленням.

На думку Т.Свириденко, слід виділяти такі види професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівня акредитації:

- психолого-комунікативна компетентність: здатність стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях; здійснювати мотивацію кожного навчального заняття, тематичного блоку та дисципліни в цілому; формувати позитивне ставлення студентів до навчання взагалі та вивчення певної дисципліни зокрема; актуалізувати знання й життєвий досвід студентів; адекватно сприймати та розуміти студентів; організовувати спілкування студентів; орієнтуватися в різних ситуаціях щодо спілкування; доброзичливо ставитись до студентів із врахуванням їх потреб; створювати позитивний психологічний клімат на занятті;

- педагогічна компетентність викладача: працювати з різними джерелами інформації; отримувати необхідну інформацію, аналізувати, синтезувати, узагальнювати та використовувати її для навчання; подавати навчальний матеріал у достатньому обсязі науково обґрунтовано, послідовно і логічно.

- дидактична компетентність викладача: визначати цілі навчального заняття й усього курсу дисципліни; будувати навчальний процес жваво, емоційно, цікаво; відбирати зміст і відповідне обладнання для проведення навчального заняття; викладати навчальний матеріал доступно, чітко, виразно, переконливо; розробляти дидактичний матеріал для навчального заняття;

- методична компетентність викладача (виявляється у поінформованості з проблем інновацій в галузі освіти, використанні різноманітних освітніх технологій і засобів навчання, способах організації роботи студентів на занятті): визначати мету та завдання навчального заняття; використовувати схеми аналізу різних навчальних занять; правильно обирати прийоми, методи, обладнання для реалізації поставлених навчальних завдань; організовувати навчальний процес як педагогічну взаємодію; визначати провідні знання, уміння та навички, які необхідно сформувати у студентів під час навчального заняття; використовувати наочні засоби навчання; використовувати різноманітні сучасні методи і форми навчання;

- компетентність викладача (визначається як здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату): конкретизувати цілі навчання з дисципліни і виховання; визначати способи поетапної реалізації цілей навчання і виховання; оцінювати рівень навчальних досягнень студентів з усіх видів діяльності; використовувати різні види і методи контролю; керувати фронтальною, груповою та індивідуальною роботою студентів на заняттях; організовувати самостійну роботу студентів; визначати педагогічні задачі відповідно до предмету;

- проєктивна компетентність викладача (полягає у здатності передбачати наслідки фахової та особистісної діяльності): передбачати результати навчально-виховного процесу; планувати результати, які необхідно досягти студентам після виконання завдань із певних видів діяльності; розробляти навчальні плани та програми з дисципліни; розробляти плани заняття; проєктувати зміст навчання з дисципліни; проєктувати навчальний процес; проєктувати діяльність студентів на занятті; проєктувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмету.

- рефлексивна компетентність викладача (полягає у здатності аналізувати результати своєї діяльності та спрямовувати свої зусилля на її перетворення, вдосконалення тощо): оцінювати результати навчально-виховної роботи; коригувати процес навчання за кінцевими результатами; аналізувати педагогічні ситуації [8].

Готуючись до кожного заняття, викладач має ретельно обміркувати форми роботи, але задалегідь описати всі можливі ситуації, що виникають у нього в процесі роботи зі студентами, неможливо. Приймати рішення доводиться щораз у новій ситуації. Уміння бачити й формувати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій і знаходження оптимальних способів їхнього вирішення є свідченням професіоналізму викладача у педагогічній діяльності.

Для вирішення проблеми потрібно змінити перш за все психологію викладачів, модернізувати науково-методичну роботу з педагогічними кадрами, систему нарощування й оновлення фахових знань, втілення в роботу нових педагогічних ідей і технологій, вивчення, узагальнення й поширення педагогічного досвіду.

Важливою якістю викладача повинна стати його *професійна готовність*, що виявляється у спрямованості особистості на певну поведінку, бажання займатися обраною діяльністю, внутрішнє її прийняття, усвідомлення відповідності власних якостей професійним компетентностям.

Формування стійкої позитивної мотивації викладачів щодо розвитку професійної мобільності визначають певні фактори: система стимулювання запровадження інноваційних освітніх технологій; організація в навчальному закладі безперервної професійної освіти викладача; організація консультативної допомоги викладачу під час засвоєння ним інноваційних освітніх технологій; оцінка адміністрацією професійної компетентності викладача під час чергової атестації та визначення його рейтингу.

На нашу думку, якісна методична робота в коледжі має стати запорукою успіху в підвищенні професіоналізму викладача, формуванні його професійної мобільності. Саме тому в кожному навчальному закладі з викладачами повинні проводитися розвиваючі тренінги та психолого-педагогічні семінари, Дні науки, різнопланові тематичні виставки й бібліографічні огляди, які є своєрідними парадимами напрацювань викладачів, їх захоплень.

Слід запроваджувати курси підвищення комп'ютерної грамотності викладачів у межах роботи творчих лабораторій з питань інформатизації та комп'ютеризації навчання, сприяти створенню викладачем електронного портфелю студента, веб-сайтів, блогів, мультимедійних курсів лекцій та відео-занять.

Професійна мобільність викладача повинна розглядатися як здатність до інновацій, до швидкої адаптації у педагогічних ситуаціях, що постійно змінюються; мотивації особистості та її професійна компетентність, що дозволяє кваліфіковано здійснювати професійну діяльність; здатність адекватно оцінювати результати праці й окреслювати перспективи власної педагогічної діяльності.

Безперервне підвищення професіоналізму викладача досягається завдяки системному й систематичному методичному навчанню викладачів, продуктивній роботі педагогічних рад; проведенню науково-методичних семінарів, конференцій, педагогічних читань, взаємовідвідувань занять, роботі у творчій лабораторії з питань інформатизації та комп'ютеризації навчання, участі у наукових конференціях.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Сучасний словник іншомовних слів. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
3. Беспалько О. В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс] / О. В. Беспалько // Режим доступу: <http://www.psych.kiev.ua/>. – Заголовок з екрану.
4. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Євгенія Анатоліївна Іванченко. – Одеса, 2005. – 181 с.
5. Дворецкая Ю. Ю. Психология профессиональной мобильности личности : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01 / Дворецкая Юлия Юрьевна. – Краснодар, 2007. – 143 с.
6. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Лілія Леонідівна Сушенцева ; за ред. Н.Г. Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 439 с.
7. Сушенцева Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу / Л. Сушенцева // Теорія і методика професійної освіти. – № 1. – 2011. – С. 3-11.
8. Игошев Б. М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов : автореф. док. пед. наук : 13.00.08. / Б. М. Игошев. – Москва, 2008. – 25 с.
9. Шпекторенко І. В. Поняття і структура феномену професійної мобільності державного службовця / Ігор Валентинович Шпекторенко // Університетські наукові записки. – 2007. – № 4. – С. 467-472.
10. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.
11. Свириденко Т. І. Модель моніторингу професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації / Т. І. Свириденко // Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09svipcm.pdf>. – Заголовок з екрану.

12. Українська радянська енциклопедія // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/16740120/ure/mobilnist>. – Заголовок з екрану.

Павлыш Т. Г. К проблеме профессиональной мобильности преподавателя колледжа.

Преподаватель колледжа в своей деятельности выполняет разные функции, в частности учебно-воспитательную, научно-методическую, организационно-управленческую, социально-педагогическую, культурно-образовательную. Он должен одновременно быть преподавателем, воспитателем, ученым, менеджером, экспертом и консультантом

В статье представлены условия развития готовности преподавателя колледжа к профессиональной мобильности. Рассмотрены научные подходы к трактованию понятий «мобильность», «профессиональная мобильность».

Ключевые слова: *мобильность, профессиональная мобильность, готовность к профессиональной мобильности, профессиональная компетентность, профессиональная мобильность преподавателя колледжа.*

Pavlish T. G. The problem of professional mobility of a College teacher.

College teacher performs various functions in his work, particulaty educational function, scientific-methodical, organizational-administrative, social-pedagogical, cultural-education function. At the some time he must be teacher, educator, scientist, manager, expert and consultant.

The article presents the conditions of development of readiness of a College teacher for professional mobility. Scientific approaches regarding the interpretation of the concept of «mobility», «professional mobility» are considered.

Key words: *mobility, professional mobility, readiness for professional mobility, professional competence, professional mobility of College teachers.*